

lingen worden in het licht van de commercialisering en banalisering van seks al te snel over het hoofd gezien. Sommige ‘sekswetenschappers’ hebben zelfs het verdwijnen van de geslachtsdrift en de ‘dood van het verlangen’ voorspeld, door het citeren van nationale steekproeven die gehouden werden in rijke westerse landen in de jaren negentig (cf. [14] bijvoorbeeld). Volgens deze bevindingen hadden tachtig procent van de ondervraagde mannen en bijna negentig procent van de vrouwen niet meer dan één seksuele partner (als ze er al een hadden) in het jaar voorafgaand aan de respectievelijke studie. Ongeveer de helft van de ondervraagden hadden minder dan één keer per week seksuele gemeenschap.

Nog interessanter zijn de manieren waarop aanhechting en verlangen opnieuw gecodeerd worden, en de richtingen die ze inslaan: bijvoorbeeld naar seksueel egocentrisme, naar daden van agressie, naar niet-seksuele sensaties, naar publieke seksuele vertoningen en clandestiene vormen van verslaafd gedrag, dankzij het internet. Cultuurwaarnemers zijn niet zo zeer bezorgd over wisselende partners en coïtale frequentie in de Kinseyiaanse zin van het woord, maar wel over de transformaties van algemene vormen van seksualiteit die ontvankelijk zijn voor sociale en sociologische interpretatie en werkelijk op iets nieuws duiden. Voor de misverstaanders moet ik erop wijzen dat, zelfs wanneer dergelijke structurele veranderingen fundamenteel tot zelfs onomkeerbaar lijken vanuit een menselijk oogpunt, ze de conclusie dat iedereen tegenwoordig ‘neoseksueel’ is of overeenkomstig reageert, niet rechtvaardigen. Er zijn twee goede redenen om zo’n implicatie te ontkennen. Ten eerste stellen we, los van enige theoretische beschouwingen, vast dat de referentiegroep in kwestie niet bestaat uit vijftig- tot zeventigjarigen maar uit hedendaagse jongeren en dat deze groep niet samengesteld is uit werkzoekenden en leden van de plattelandsbevolking, maar wel uit sociaal en economisch rijke carrièremensen uit de grote steden. Ten tweede bestaan er binnen de seksualiteit zeer verschillende, *simultane* lagen van tijd en structuur. Vandaag onderscheiden we drie significante temporele of structurele lagen in de algemene vorm van seksualiteit. Deze lagen kunnen gecombineerd worden of elkaar overlappen: 1. de laag die geassocieerd wordt met de eerste seksuele revolutie voor de Tweede Wereldoorlog; 2. de laag die de tweede, sociaal-liberale revolutie van de jaren zestig en zeventig typeert; 3. de laag die vertegenwoordigd wordt door de derde of neoseksuele revolutie en waarneembaar is sinds de jaren tachtig. Hoewel het over het algemeen mogelijk is deze

temporele en structurele lagen onderling te relateren aan specifieke generaties, is die onderlinge relatie niet van toepassing op individuen. Een vrouw die bijvoorbeeld beïnvloed was door de effecten van de eerste seksuele revolutie zal zich dus naar alle waarschijnlijkheid gedragen hebben als een vrouw die leefde in de overgang tussen de tweede en derde seksuele revolutie. En een jonge man die opgroeide tijdens de neoseksuele revolutie kan zich (bijna) voelen en gedragen alsof de derde revolutie nooit heeft plaatsgevonden. En omdat dat zo is, concluderen de psychoanalytici die geloven in universele en eeuwige waarheden op basis van individuele gevallen dat niets fundamenteel veranderd is, ongehinderd door de ingrijpende veranderingen die hebben plaatsgevonden. (...)

Terwijl het diminuendo, de deregulering en de devaluatie van de traditionele familie én het pluralistisch maken van traditionele vormen van relaties en levensstijlen de weg hebben vrijgemaakt voor de transformaties en dissociatieve fenomenen die hier ter discussie staan, werden deze processen zelf uitgelokt door – of vielen ze op zijn minst samen met – de zogenaamde tendensen en transformaties die ik zou willen samenvatten in de begrippen *diversificatie* en *deregulering*. Volgens mij strekt de impact van de economische strategie van oneindige flexibilisering zich overduidelijk uit tot de sferen van seksualiteit en gender. De verdedigers van de experimentele, de markt-, de kennis-, de communicatie- en de sensatiemaatschappij hebben uit deze strategie de eenvoudige post-Fordiaanse formule gedistilleerd dat ‘openheid ons leidend principe moet zijn’. Om succes te verzekeren in dit streven, was het nodig om zo snel mogelijk grensoverschrijdende relaties te installeren. Onverzoenbaar met dergelijke economische strategie en de sociale vereisten die hiermee gepaard gaan, zijn rigide, sociale rollen; stabiele psychische identificaties en waterdichte psychosociale identiteiten. Aan de andere kant zijn de tijdelijke, gedeeltelijke of fragmentaire gedragspatronen, identificaties en identiteiten veelbelovend en *netwerkgeschikt*. Ze zijn uiteindelijk een *modulair zelf* dat functioneert als een gereedschapskist vol onderdelen, die kunnen verwijderd, aangevuld of samengebracht worden.

Volgens Bauman [1] is het cruciale aspect van de postmoderne levensstrategie niet de creatie van identiteit, maar het totale vermijden van een verplichting tot identiteit. Samengevat zijn dus de toevallige voorbijganger, de vagebond, de toerist en de gokker metaforen voor de postmoderne strategie en haar angst voor de verplichting